

Baýju noýon

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar

написано kitapcy | 23 января, 2025

Baýju noýon TARYHY ŞAHSYÝETLER -11:

► BAÝJU NOÝON

Baýju noýonyň obrazy «Direliş. Ärtogrul» teleserialynyň baş gahrymanlarynyň biri hökmünde türkmen tomaşaçylaryň aňyna hemişelik siňdi.

Taryhda hakykatdanam ýaşap gecen bu talaňçy mongol serkerdesi Anadoly türkmenleriniň başyna inderen zulumy bilen beýleki mongol serkerdelerinden has öňe saýlanypdyr. Onuň teleserialdaky keşbini türk aktýory Baryş Bagjy janlandyrdy.

• Baýju noýon kim bolupdyr?

Taryhçy Öwez Gündogdyýew tarapyndan asly türkmenleriň alan-as taýpasyndandygy öňe sürülen[1] Jebe noýonyň ýakyn garyndaşy bolan Baýju noýon 1228-nji ýylda mongol goşunlarynyň Yspyhan ýörişine gatnaşypdyr. Soňra ol Jormagon noýonyň Kawkaza eden ýörişlerine-de gatnaşypdyr. 1241-nji ýylda syrkawlan Jormagon noýonyň ýerine Mugandaky mongol goşunyň serkerdesi wezipesine bellenen Baýju noýon türkmenleriň turzan Baba Yshak gozgalaňynyň netijesinde Anadoly Seljukly döwletiniň gowşamagyndan peýdalanyp ermenilerden we gürjülerden toplan

30.000 adamlyk goşuna baş bolup Mugandan çykýar.

1242-nji ýylyň güýzünde Erzurumy gabaw astyna alýar. Erzurumy gysga wagtyň içinde eýelän Baýju noýon şäheri talap weýran edenden soň gala diwarlaryny-da doly ýykdyryp Mugana dolanýar.

1243-nji ýylda Kösedag söweşinde Kyýaseddin Keýhysrow II-niň ýolbaşçylygyndaky seljukly türkmenleriniň goşunyny ýeňlişe uçradan Baýju noýon haýal etmän boýun egýändigini mälüm edenem bolsa, Siwasy girip şäheri talaňa salýar. Garşylyk görkezmäge çalyşan Tokat we Kaýseri şäherlerini-de basyp alyp, weýrançylyk üstüne weýrançylyk getirýär. Azerbaýjana dolanyp baryarka-da Erzinjany talap weýran edýär. Onuň gysga wagtyň dowamyndaky bu üstünlikleri Anadoly Seljukly türkmen döwletini ýitip ýok bolmagyň bári ýanyna getirýär we mongollara garaşly döwlete öwürýär.

1245-nji ýylda Baýju noýon Ahlady we Amidi hem basyp alýar.

1246-njy ýylda täze mongol hökümdary Guýuk han onuň ýerine Eljigideýi belleýär. Guýuk hanyň ölüminden soň 1241-nji ýylda mongol tagtyna oturan Möňke hanyň hanlygyna garşy çykan Eljigideýi öldüren Baýju noýon ikilenç mongollaryň Eýrandaky goşunlarynyň serkerdesi wezipesine bellenipdir.

• **Anadoly türkmen ýurduny weýran eden noýon**

Hulagu hanyň Eýrana we günbatardaky ýurtlara agalyk etmek üçin «Ilhan» ünwaný bilen gelmegiden soňra Baýju noýon Mugandaky karargähinden çykyp gaýtadan Anadola girýär.

Aksaraýa çenli gelen Baýju noýon bildirilen talaplary ýerine ýetirmekde haýal-ýagallyga ýol berýändiglerini bahanalap seljukly türkmenlerine garşy ikinji gezek söweş teblini urýar. Söweşden bu gezegem ýeňiş bilen çykan noýon 1256-njy ýylda Konýany gabaw astyna alýar. Konýalylaryň meýletin ýagdaýda gelip ellerindäki altyn-kümüşlerini tabşyrandyklary üçin diňe şäheriň gala diwarlaryny ýumurmak bilen çäklenip yzyna dolanýar.

1258-nji ýylda Hulagu hanyň Bagdat ýörişine gatnaşmak üçin çykanda Elbistany basyp alýar. Şol ýyl Düjeýil söweşinde abbasy goşunyny kül-peýekun edýär. Bagdat gabawyna-da

gatnaşyp, Hulagu hanyň şäheri basyp almagyna ýardam edýär. Baýju noýonyň haçan we nähili ölendigi baradaky maglumatlar az. Bir maglumatda ony Bagdat ýörişine gatnaşmakda haýal-ýagallyga ýol berendigi üçin we yslam halyfy Mustasym Billa bilen gizlinlikde hat alyşandygy sebäpli Hulagu han tarapyndan öldürilendigi aýdylýar.

Baýju noýonyň ady iň soňky gezek Hulagu hanyň 1259-njy ýylda Siriýany basyp almak üçin görýän taýýarlygy barada gürrüň edilende geçýär.

[1] Maglumat üçin seret:

http://www.kitapcy.ga/news/jebe_noyon/2018-07-02-835

@ Kitapçylar. Taryhy şahslar